

Hippolytos – en skæbnefortælling

Af professor, dr. phil. Henning Lehmann

Litterære billeder?

Død og lidelse har altid været et kunstnerisk tema.
Helt basalt er det temaet. Det er bare lykkedes os med tiden
at fjerne os fra det med vor nydelige og ordentlige livsstil.
Gerhard Richter

Kan der males “litterære billeder”? Kan en historie, en myte, et sagn eller sågar et kompleks af beretninger gengives malerisk/billedligt? Det moderne svar er som regel: nej, hvad enten det belægges med et Asger Jorn-citat om, at myten er stum, eller med den yndede, store kulturhistoriske konstatering af, at “de store fortællingers tid” er forbi, eller med en mere historisk-teknisk redegørelse for, at man ikke mere “kan” eller gør, hvad man kunne eller gjorde i renæssancens eller romantikkens tid - i form af store lærreder, hvor man “gengav” en nøglescene fra et drama eller komprimerede et historisk eller litterært forløb på en enkelt malerisk flade. Måske kan man til nød “illustrere” et værk, men hvad er det, der kræves af en moderne eller postmoderne illustratør?

Måske kan man dog bearbejde - eller mere eller mindre fragmentarisk videregive - noget af det indhold eller det grundlag, der stadig fascinerer eller beretter eller afdækker noget, når man fængsles af en legende med et enkelt udsagn eller forskrækkes over afdækningen af et eksistentielt grundvilkår (jvf. mottoet hentet fra den tyske kunstner Gerhard Richter). Men hvad med et kompliceret begivenhedsforløb i en roman eller en tragedie, når det i sig rummer det afskrækkende eller det afdækkende?

I udsmykningen til Nobelparken, bygget over Euripides’ tragedie Hippolytos, er det hverken forsøgt at genfortælle “handlingen” som sådan eller at komprimere “budskabet” (hvis der er et enkelt sådant). Men der er udvist den respekt for det litterære udgangspunkt, det klassiske drama, at dets hovedpersoner og dets hovedbegivenheder får hver deres eget felt.

Således er de to yderfelter på langvæggen forbeholdt dramaets to “store døde”: Hippolytos og Phaidra. Inden for disse felter er Hippolytos og Phaidra “parret” med hver sin guddom, hhv. Artemis og Aphrodite. Herved opstår en scenisk beslægtethed med Euripides’ indledende “regibemærkning”, ifølge hvilken der står en Artemis- og en Aphrodite-statue på hver sin side af fløjdøren ind til kongeslottet i Troizen, foran hvilken tragedien udspiller sig.

Men “hovedpersoner” og “hovedbegivenheder” er bundet sammen med eller kontrasteret af bipersoner, bimotoiver, forudsætninger samt af tegn, måske piktogrammer eller ikoner, der både markerer, at man kun - efterfølgende og modtagende - kan forholde sig til begivenheder såvel som til budskaber, når man åbner sig for, hvad man kan kalde den indirekte meddelelses form, f.eks. ved at gå i teatret og høre og se en bestemt teksts version af et forløb.

Da udgangspunktet her er et “klassisk” drama, rummer midterfeltet på langvæggen dels et græsk teaterum, der er tomt, og under det er - flankeret af to reminiscenser af tempelarkitektur (et Poseidon-tempel) - placeret to forskellige konklusioner på Euripides’ tragedie, nederst den (indirekte overleverede) oprindelige slutning, hvor koret priser dyden som menneskenes højeste værdi, hvis repræsentant i dramaet, Hippolytos, ikke desto mindre - tragisk - måtte lide døden. Allerede ved dramaets første opførelse var umidlertid det afsluttende korvers erstattet

af det, der står øverst - og rummer et udtryk for en mere generel sorg over "de store døde", her formentlig af de første tilhørere hørt som gældende Athens netop afdøde store bygmester, Perikles. - Hvorved dramaets afsluttende "budskab" allerede fra første færd var blevet til en desto mere "indirekte" meddelelse - set i forhold til dets hovedforløb.

Af "ikoner", "tegn" og "piktogrammer" kan nævnes et hestehoved, der henviser til Hippolyts døds måde; hånden, der taber sit skriveredskab, antyder brevet, hvori Phaidra prøver at "skyde skylden" over på Hippolytos; jagthunden henviser til Artemis' rolle som jagtens gudinde, treforken til Poseidons "virkefelt"; et havuhyre og en vognstyrer hører dramaets afslutning til, mens labyrint og amazone, minotaurus (halvt dyr, halvt mand) og triton (en Poseidon-søn med menneskehoved og fiskekrop) henviser til hoved- og bipersoners videre mytologiske kontekster - og til menneske- og gudeverdenens måske ikke helt klart afstukne grænser.

Nej, "litterær billedkunst" kan man nok ikke lave efter modernismens tid (endsige efter postmodernismen), i hvert fald ikke à la renæssance eller romantik. Selvfølgelig er der den udvej at gøre alt til citater i postmodernismens jævnlige noget udvendige maner. Men kan man slippe for de tegn og den ballast, man trods "vor nydelige og ordentlige livsstil" så godt som uundgåeligt slæber rundt med - om ikke andet, så som tidligere epokers forsøg på at tænke og skrive og forme sig ud af og ind i kunstens "basale tema"?

Slutkor

to versioner

(som i udsmykningens midterfelt)

Overs.: Otto Steen Due

Uden et varsel er enhver i vor by
brat blevet knuget af sorg.
Nu blir der et slag af utallige tårer.
Smerteligt nyt om store mænds død
ryster dog dybest af alt.

Lykkemand! Hvor herlig en pris vandt du
ikke, Hippolytos, ved at beherske dig selv!
Godheden selv gir
altid en dødelig mand hans kraft.
Snart eller sent skal troskab mod guder
få sin belønning, herligt og rigt.

Hippolytos i den græske sagnverden

Theseus var med Herakles på toget mod amazonerne og medbragte herfra som sin brud amazonen Antiope, med hvem han havde sønnen Hippolytos. Hans anden hustru Phaidra, en søster til Ariadne, blev betaget af lidenskab for den sædelig rene Hippolytos, og da han ikke gengældte hendes kærlighed, dræbte hun sig selv, men anklagede forinden Hippolytos for at have efterstræbt hendes ære. I sin harme herover anråbte Theseus Poseidon om hævn, idet han mindede ham om et løfte, han havde givet ham, om at opfylde tre af hans bønner. En dag da Hippolytos øvede sig i kørsel ved stranden, sendte Poseidon da et uhyre op af havet, der gjorde hestene vilde, så de væltede vognen og slæbte Hippolytos til døde. (Efter J. M. Secher: Græsk mytologi til skolebrug, 1944).

Euripides: Hippolytos

I Euripides' drama "Hippolytos" optræder fra gudernes verden ikke blot Aphrodite som inspirator til Phaidras lidenskab, men også Artemis som Hippolytos' inspirator til dyd og blufærdighed. Dramaets indhold kan således opfattes - og er i historien blevet opfattet - som kampen mellem dyd og kyskhed på den ene side og begær, lastefuldhed og lidenskab på den anden.

Euripides' tragedie er i sit forløb spændt ud mellem Phaidras selvmord og Hippolytos' grusomme død, men bl.a. i kraft af "bipersoners" spørgsmål og kommentarer (først og fremmest koret, men også Phaidras amme, en gammel tjener og budet, der bringer meldingen om Hippolytos' død til Theseus), kort sagt i kraft af, at der just er tale om et drama, ikke om en simpel "moralitet" eller et enkelt, lineært, episk forløb, stilles en række spørgsmål og antydes et antal svar. Der er ikke kun tale om "mytologiske" spørgsmål og svar, men også om samfundsmæssige, psykologiske, moralske og eksistentielle, for når guder og gudinder fra det græske pantheon agerer, sættes også forholdene mellem mennesker på spil - af og til på kompliceret måde. Hvilket spil driver guderne? Er dyd altid dyd og altid positivt modspil til lasten? Hvordan gennemskuer mennesker, hvad der er på færde i spillet? Er måske uvidenheden herom just det tragiske grundvilkår? Kan man negligere den ene gud (læs evt.: den ene side af tilværelsen), fordi man har sit ståsted hos den anden?